

Vogelwerkgroep Midden Overijssel

Broedvogelmonitoring volgens de SOVON BMP-B methode (beperkt aantal soorten)

Gebied: **1. Sallandse Heuvelrug**
 2. Zunasche Heide

Jaar: 2016

Versie 1.0

Opdrachtgever: Staatsbosbeheer – Ton Klomphaar

Auteur:

Gerrit J.G. Dommerholt

Leeuwebek 43

7443 ML Nijverdal

06.11539430

gerrit.j.g.dommerholt@gmail.com

Inleiding

In 2016 werd in opdracht van Staatsbosbeheer, zijnde de beheerder van de telgebieden, in het kader van de door haar uit te voeren SNL-telling, door de Vogelwerkgroep Midden Overijssel een broedvogelinventarisatie uitgevoerd, volgens de SOVON BMP-B methode, op het, bij SBB in beheer zijnde, heidegebied van de Sallandse Heuvelrug ten zuiden van de N35 en op de Zunasche Heide.

De inventarisatie van bosvogels (hele SBB-gebied) en de heideterreintjes ten noorden van de N35 wordt door Sovon (Willem van Manen cs) uitgevoerd en wordt in dit document niet beschreven.

Samenvatting resultaten

	Sallandse Heuvelrug heidegebied SBB	Zunasche Heide
Aantal soorten onderzocht	67	100
Waarvan SNL-soorten	36	42
Aantal soorten met territorium	39	40
Totaal aantal territoria (alle soorten)	872	132
Aantal SNL-soorten met territorium	24	16
Totaal aantal territoria SNL-soorten	687	65

1. Beheertypen

1.1 Heidegebied Sallandse Heuvelrug

Het onderzochte heidegebied op de Sallandse Heuvelrug beslaat 826,7 hectare en is om reden van praktische uitvoerbaarheid van de monitoring onderverdeeld in 9 deelgebieden.

Gebied	Oppervlakte (ha)
1. Ho = Holterheide	71,1
2. Nu = Numendal	34,3
3. Jo = Jodenbos	127,0
4. Ha = Haarlerberg	169,6
5. Ei = Eindhovensbos	74,6
6. Ri = Rietslenk	91,5
7. No = Noetselveld	82,3
8. Wo = Wolfsslenk	106,2
9. He = Hexel	70,1
Totaal	826,7

Op het Portaal Natuur en Landschap heeft het Interprovinciaal Overleg (IPO) een werkljst met beheertypen en kwalificerende soorten ten behoeve van de N2000 en SNL-monitoring opgenomen. (https://www.portaalnatuurenlandschap.nl/assets/kwaliteit_en_monitoring_beheertypen_werkversie-20123.pdf bezocht op 10 december 2016).

Voor de heide van de Sallandse Heuvelrug zijn de beheertypen "droge heide" en "ruigteveld" aangehouden. Daarnaast worden op de heide soorten waargenomen van aangrenzende beheertypen als "dennen-, eiken- en beukenbos", "droog bos met productie", "droog hakhout". Van de bij deze beheertypen kwalificerende soorten werden territorium indicerende waarnemingen gedaan, terwijl ze niet op de heide broeden.

Per relevant beheertype wordt een korte omschrijving gegeven en ook worden de kwalificerende soorten benoemd.

N07.01 Droge heide

Afbakening

- Het beheertype Droge heide bestaat voor tenminste 60% uit heidevegetaties of vegetaties gedomineerd door bochtige smele of pijpenstrootje.
- Jeneverbesstruwelen en bremstruwelen kunnen onderdeel uitmaken van Droge heide evenals verspreide bomen, kleine open zandige plekken en grazige vegetaties op basenarme zand- en leemgronden.
- De heidevegetatie bestaat voor tenminste 30% uit struikheide of struikheide gemengd met gewone dophei en/of kraaiheide en/of bosbessoorten te bestaan.
- Het beheertype komt voor in het Zandlandschap of het Heuvellandschap. Heide die in de duinen is gelegen behoort tot het beheertype Duinheide.

Structuur

Binnen het beheertype droge heide is variatie in structuur belangrijk voor insecten, reptielen en vogels. Reptielen profiteren van open lage plekken om op te warmen, vogels vinden voedsel in de grazige

delen en kunnen uitkijken vanaf solitaire bomen. Insecten overwinteren in het struweel en vinden in de zomer voedsel in een vegetatie van heide, gras en kruiden. Het beheertype droge heide bestaat voor minimaal 60% uit heidevegetaties of vegetaties gedomineerd door bochtige smele of pijpenstrootje. Van de heideachtigen is struikhei meestal dominant, minder vaak kraaiheide en soms bosbes-soorten. Jeneverbesstruwelen met een lagere bedekking dwergstruiken vallen ook onder dit beheertype.

Broedvogels:

boomleeuwerik, draaihals, geelgors, grauwe klauwier, klapekster, korhoen, roodborsttapuit, tapuit, veldleeuwerik, wulp

N12.06 Ruigteveld

Afbakening

• Het beheertype Ruigteveld omvat grootschalige droge ruigten met plaatselijk struweel. • Natte rietruigte valt onder het beheertype moeras. • Kleinschalig voorkomende ruigte in afwisseling met andere beheertypen, zoals Moeras, bostypen en graslandtypen worden als onderdeel van deze beheertypen gerekend. • Ruigten die onderdeel zijn van een eenheid die groot genoeg is om onderdeel uit te maken van Grootschalige dynamische landschappen worden tot het daaronder vallende beheertype gerekend.

Structuur

Tot dit beheertype behoren over grote oppervlakken voorkomende ruigtevelden die voor minstens 60% bestaan uit hoog opschietende ruigtekruiden. Plaatselijk kunnen verspreide struiken opslaan (zoals vlier) of kan struweel (meestal wilg) voorkomen. Ruigtevelden ontstaan meestal na grootschalige ingrepen, zoals grote peilveranderingen of plotselinge extensivering na een intensief agrarisch beheer. In vochtige en natte omstandigheden kunnen soortenarme grasland- of rietruigtes ontstaan waarin bijvoorbeeld pitrus, kale jonker, rietgras of riet domineren. De successie naar bos kan in ruigtes soms lang achterwege blijven. Vooral open ruigtes die zijn ontstaan na verdroging van veenbodems kunnen lang blijven voortbestaan. Ruigtes kunnen ook open blijven door een beheer van begrazing. In deze omstandigheden hebben ze een grazig karakter en kunnen dan ruimte bieden aan veel kruiden.

Broedvogels:

bosrietzanger, geelgors, grasmus, grauwe klauwier, kneu, nachtegaal, paapje, putter, roodborsttapuit, spotvogel, sprinkhaanzanger

N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos

Broedvogels: appelvink, boomklever, boomleeuwerik, fluiter, geelgors, groene specht, keep, kleine bonte specht, middelste bonte specht, raaf, sijs, vuurgoudhaan, wespendif, wielewaal, zwarte specht

N16.01 Droog bos met productie

Broedvogels: appelvink, boomklever, boomleeuwerik, fluiter, geelgors, groene specht, keep, kleine bonte specht, middelste bonte specht, raaf, sijs, vuurgoudhaan, wespendif, wielewaal, zwarte specht

N17.02 Droog hakhout

Broedvogels: boomleeuwerik, boompieper, geelgors, gekraagde roodstaart, groenling, putter

1.2 Zunasche Heide

Het onderzochte gebied Zunasche Heide beslaat 79,0 hectare.

Gebied	Oppervlakte (ha)
10. Zu = Zunasche Heide	79,0

Voor de Zunasche Heide zijn de beheertypen "vochtige heide", "nat schraalland", "vochtig hooiland", "vochtig weidevogelgrasland" en "vochtig bos met productie" aangehouden.

N06.04 Vochtige heide

Afbakening

• Het beheertype Vochtige heide omvat voor tenminste 60% vegetatie gedomineerd door dwergstruiken of pijpenstrootje. • Naast heide bevat dit type ook struwelen, verspreide bomen, grazige vegetaties, kleine stilstaande watertjes en kale bodem op zandige tot venige plaatsen. • De heidevegetatie dient voor tenminste 30% uit gewone dophei al dan niet gemengd met struikhei of kraaihei, te bestaan en enkele karakteristieke soorten bevatten: gevlekte orchis, kleine zonnedauw, ronde zonnedauw, klokjesgentiaan, moeraswolfsklauw, beenbreek, heidekartelblad, eenarig wollegras, veenpluis, witte snavelbies, bruine snavelbies, gewone en noordse veenbies, waterveenmos, rood veenmos, slank veenmos, kussentjesveenmos, week veenmos of zacht veenmos. • Het beheertype komt voor in het Zandlandschap.

Structuur

Binnen het beheertype vochtige heide is variatie in structuur belangrijk voor insecten, reptielen en vogels. De afstand tussen de verschillende structurelementen mag daarbij niet te groot zijn. Reptielen profiteren van open lage plekken of een minerale bodem om op te warmen, vogels vinden voedsel in de grazige delen en kunnen uitkijken vanaf solitaire bomen. Insecten overwinteren in het struweel en vinden in de zomer voedsel in een vegetatie van heide, gras en kruiden.

Broedvogels:

geelgors, graspieper, grauwe klauwier, paapje, roodborsttapuit, sprinkhaanzanger, veldleeuwerik, wulp

N10.01 Nat schraalland

Afbakening

• Nat schraalland omvat blauwgrasland, kleine zeggen- en kalkmoeras. Dotterbloemhooilanden en veldrusschraallanden in beekdalen en boezemlanden kunnen ook tot dit type gerekend worden als ze in combinatie met de eerste drie vegetatietypen voorkomen. • Komen dotterbloemhooiland en veldrusschraalland zonder blauwgrasland, kleine zeggen- of kalkmoeras voor, dan is de draagkracht van de bodem wat minder slecht en worden ze tot Vochtig hooiland gerekend. • De graslanden komen voor op voedselarme, matig zure tot basische bodems die gedurende de winter het waterpeil tenminste op of rond het maaiveld hebben (0-20 cm. beneden maaiveld) en 's zomers slechts oppervlakkig uitdrogen. De bodems zijn vanwege het natte karakter weinig draagkrachtig. • In Nat schraalland komen tenminste enkele karakteristieke soorten voor: blonde zegge, vlozegge, sterzegge, tweehuisige zegge, knotszegge, blauwe zegge, waterdrieblad, draadrus, melkviooltje, Spaanse ruiter, gevlekte orchis, moeraswespenorchis, klokjesgentiaan, welriekende nachtorchis, klein glikkruid, brede

en rietorchis, vleeskleurige orchis, blauwe knoop, moerasstrepzaad, addertong, harlekijn, adderwortel, kleine valerian, moeraskartelblad, welriekende nachtorchis, parnassia, vetblad. • Het beheertype wordt jaarlijks gemaaid en het maaisel wordt afgevoerd.

Structuur

Een structuurrijk nat schraalland is vooral van belang voor insecten. Natte schraallanden komen veelal nog maar op kleine oppervlakten voor, hetgeen vaak betekent dat hier minder ruimte is voor structuurvariatie en dat gecombineerde flora- en faunadoelstellingen niet altijd haalbaar zijn. Het beheertype nat schraalland bestaat voor minimaal 60% uit een korte gesloten graslandvegetatie. Voor dagvlinders, sprinkhanen en amfibieën zijn daarnaast enkele zomerse plasdras-veldjes, ruigten, hoge kruidrijke delen en kleine struwelen van belang. In het geval het nat schraalland tevens belangrijk broedgebied is voor weidevogels, zijn opgaande structurelementen ongewenst.

Broedvogels:

gele kwikstaart, grutto, kemphaan, kwartelkoning, tureluur, watersnip

N10.02 Vochtig hooiland

Afbakening

• Vochtig hooiland omvat hooilanden (meestal bloemrijke graslanden, die één- à tweemaal per jaar worden gemaaid), al dan niet met nabeweidning (zie ook Nat schraalland voor de afgrenzing met dit beheertype). • Vochtig hooiland wordt ofwel vrijwel jaarlijks overstroomd door oppervlaktewater (o.a. langs de rivieren); staat onder invloed van uitredend kwelwater (beekdalen) of is gelegen op een veenbodem met een gemiddeld waterpeil van 20-30 cm. onder maaiveld, waarbij het peil in de zomer alleen gedurende korte tijd dieper kan wegzakken. De grondwaterstanden van bodems met een goede vochnalevering, zoals klei- en zavelgronden, kunnen lager liggen. • Het beheertype wordt jaarlijks gemaaid en het maaisel wordt afgevoerd. • Er wordt geen bemesting toegepast, met uitzondering van ruige stalmest (max. 20 ton per ha per jaar) of bekalking.

Structuur

Variatie in structuur is belangrijk voor faunasoorten die in het vochtig hooiland voorkomen. Zo is een korte gesloten graslandvegetatie van belang als broedgebied voor weidevogels. Naast korte vegetatie is aanwezigheid van andere structurelementen zoals hoge overjarige vegetatie en struweel van belang voor dagvlinders, sprinkhanen en kleine zoogdieren. Het vochtig hooiland bestaat voor minimaal 60% uit een korte gesloten graslandvegetatie.

Broedvogels:

gele kwikstaart, grutto, kemphaan, kwartelkoning, tureluur, watersnip

N13.01 Vochtig weidevogelgrasland

Afbakening

• Het beheertype omvat grasland met per 100 ha minimaal 35 broedparen van Grutto, Tureluur, Watersnip, Kemphaan, Slobeend, Zomertaling, Veldleeuwerik, Wulp, Kluut, Krakeend, Kuifeend, Wintertaling, Graspieper en/of Gele kwikstaart. • Het maai- en graasbeheer wordt zodanig gevoerd dat zo min mogelijk jongen slachtoffer worden van beheeringrepen (minder dan 10%).

Structuur

Vochtig weidevogelgrasland van goede kwaliteit heeft een open karakter zonder opgaande structurelementen, waardoor de dekking voor predatoren beperkt is. Naast de overwegende korte grazige vegetaties is ook enig mozaïek gewenst van hoge en lage grasen kruidenvegetatie en een rijk begroeide slootkant voor voedsel en dekking van de kuikens. Dit mozaïek wordt verkregen door een afwisseling van tijdstip en vorm van beheer (maaien, begrazen).

Broedvogels:

gele kwikstaart, graspieper, grutto, kemphaan, krakeend, kuifeend, slobeend, tureluur, veldleeuwerik, watersnip, wintertaling, wulp, zomertaling

N16.02 Vochtig bos met productie

Afbakening

• Het beheertype Vochtig bos met productie omvat bossen op basenrijke bodems gedomineerd door (meereisende) loofboomsoorten. • Houtoogst is een doel en vindt periodiek plaats met een hogere intensiteit dan in de Vochtige bossen beheertypen zonder productie, of boomsoorten die oorspronkelijk van buiten Europa zijn ingevoerd zijn dominant over meer dan 20% van het areaal van het betreffende bosgebied, ook als er geen productiedoelstelling is.

Structuur

Variatie in het bos door de aanwezigheid van bijvoorbeeld open plekken, dood hout, gemengd bos en een goed ontwikkelde bosrand is van belang voor diverse faunagroepen zoals broedvogels, dagvlinders en zoogdieren. Het beheertype vochtig bos met productie wordt gedomineerd door loofboomsoorten.

Broedvogels:

appelvink, blauwborst, boomklever, boomkruiper, fluit, groene specht, grote bonte specht, keep, kleine bonte specht, matkop, middelste bonte specht, nachtegaal, sijs, vuurgoudhaan, wielewaal, zwarte specht

2. De veldbezoeken

2.1. Onderzoekers

Het broedvogelonderzoek in 2016 werd verricht in opdracht van Ton Klomphaar (opdrachtgever) en uitgevoerd door:

1. Henk Roelofs (Holterheide)
2. Ronny Hullegie (Numendal en Eindhovensbos)
3. Huub ter Haar (Wolfsslenk)
4. André Marissen (Rietslenk)
5. Robert Ekkelkamp (Noetselerveld)
6. Rick Ruis (Hexel)
7. Roel Janssen (Haarlerberg en Jodenbos, Zunasche Heide)
8. Gerrit Dommerholt (Haarlerberg en Jodenbos, Zunasche Heide)

(allen Vogelwerkgroep Midden Overijssel (VMO)).

2.2 Overzicht veldbezoeken

Vanwege de omvang is het heidegebied van de Sallandse Heuvelrug ten zuiden van de N35 opgedeeld in negen deelgebieden. (1. Holterheide, 2. Numendal, 3. Jodenbos, 4. Haarlerberg, 5. Eindhovensbos, 6. Rietslenk, 7. Noetselveld, 8. Wolfsslenk, 9. Hexel).

Van de deelgebieden op de Sallandse Heuvelrug als ook van de Zunasche Heide zijn de veldkaarten en soortkaarten (met geldige territoria) separaat bijgevoegd.

In totaal is **174 uur en 38 minuten** aan veldbezoeken besteed!

Overzicht uitgevoerde bezoeken

1. Holterheide					
Bezoek	datum	van	tot	duur	type
2	16-mrt	8:05:00	9:35:00	1:30:00	ochtend
5	31-mrt	7:55:00	9:50:00	1:55:00	zonop
6	14-apr	7:55:00	9:50:00	1:55:00	zonop
9	09-mei	6:10:00	8:35:00	2:25:00	zonop
11	24-mei	6:25:00	9:25:00	3:00:00	ochtend
13	10-jun	5:40:00	8:05:00	2:25:00	ochtend
				13:10:00	

2. Numendal					
Bezoek	datum	van	tot	duur	type
1	19-mrt	6:15:00	8:45:00	2:30:00	zonop
2	11-apr	6:12:00	9:06:00	2:54:00	zonop
3	30-apr	5:25:00	8:05:00	2:40:00	zonop
4	28-mei	4:50:00	7:10:00	2:20:00	zonop
5	17-jun	22:00:00	0:00:00	2:00:00	avond
6	18-jun	4:25:00	7:15:00	2:50:00	zonop
7	24-jun	22:00:00	0:00:00	2:00:00	avond
				17:14:00	

3. Jodenbos					
Bezoek	datum	van	tot	duur	type
1	19-mrt	6:05:00	9:45:00	3:40:00	zonop
2	09-apr	6:15:00	9:30:00	3:15:00	zonop
3	02-mei	5:35:00	8:30:00	2:55:00	zonop
4	31-mei	5:00:00	8:45:00	3:45:00	zonop
5	16-jun	4:53:00	8:47:00	3:54:00	zonop
6	17-jun	22:04:00	23:38:00	1:34:00	avond
7	24-jun	22:00:00	23:29:00	1:29:00	avond
				20:32:00	

4. Haarlerberg					
Bezoek	datum	van	tot	duur	type
1	19-mrt	6:15:00	9:30:00	3:15:00	zonop
2	13-apr	6:10:00	9:25:00	3:15:00	zonop
3	02-mei	5:40:00	9:15:00	3:35:00	zonop
4	02-jun	4:56:00	9:03:00	4:07:00	zonop
5	16-jun	4:50:00	9:45:00	4:55:00	zonop
6	17-jun	22:00:00	0:00:00	2:00:00	avond
7	24-jun	22:00:00	0:00:00	2:00:00	avond
				23:07:00	

5. Eindhovensbos					
Bezoek	datum	van	tot	duur	type
1	20-mrt	7:05:00	8:15:00	1:10:00	zonop
2	09-apr	8:25:00	10:15:00	1:50:00	ochtend
3	01-mei	5:30:00	7:16:00	1:46:00	zonop
4	04-jun	4:20:00	6:40:00	2:20:00	zonop
5	17-jun	21:45:00	23:35:00	1:50:00	avond
6	19-jun	4:40:00	6:55:00	2:15:00	zonop
7	24-jun	21:55:00	23:40:00	1:45:00	avon
				12:56:00	

6. Rietslenk					
Bezoek	datum	van	tot	duur	type
1	20-mrt	7:00:00	9:45:00	2:45:00	zonop
2	09-apr	6:30:00	9:30:00	3:00:00	zonop
3	01-mei	6:15:00	9:30:00	3:15:00	zonop
4	17-mei	21:40:00	23:15:00	1:35:00	avond
5	29-mei	5:10:00	8:15:00	3:05:00	zonop
6	17-jun	21:55:00	23:30:00	1:35:00	avond
7	25-jun	22:05:00	23:25:00	1:20:00	avond
				16:35:00	

7. Noetselerveld					
Bezoek	datum	van	tot	duur	type
1	19-mrt	6:20:00	9:15:00	2:55:00	zonop
2	09-apr	6:50:00	9:45:00	2:55:00	zonop
3	01-mei	5:45:00	8:45:00	3:00:00	zonop
4	28-mei	5:20:00	9:00:00	3:40:00	zonop
5	17-jun	21:00:00	23:45:00	2:45:00	avond
6	24-jun	21:45:00	23:45:00	2:00:00	avond
7	26-jun	5:40:00	8:15:00	2:35:00	ochtend
				19:50:00	

8. Wolfsslenk					
Bezoek	datum	van	tot	duur	type
1	19-mrt	6:03:00	9:14:00	3:11:00	zonop
2	08-apr	6:15:00	8:50:00	2:35:00	zonop
3	28-apr	5:40:00	8:30:00	2:50:00	zonop
4	14-mei	21:55:00	23:15:00	1:20:00	avond
5	28-mei	4:55:00	8:00:00	3:05:00	zonop
6	23-jun	22:00:00	23:45:00	1:45:00	avond
7	24-jun	22:00:00	23:45:00	1:45:00	avond
				16:31:00	

9. Hexel					
Bezoek	datum	van	tot	duur	type
1	21-mrt	6:08:00	7:59:00	1:51:00	zonop
2	11-apr	6:25:00	8:41:00	2:16:00	zonop
3	02-mei	5:20:00	7:53:00	2:33:00	zonop
4	20-mei	5:49:00	8:12:00	2:23:00	ochtend
5	01-jun	5:21:00	7:47:00	2:26:00	ochtend
6	17-jun	21:52:00	23:58:00	2:06:00	avond
7	21-jun	6:35:00	8:45:00	2:10:00	ochtend
8	25-jun	21:52:00	23:52:00	2:00:00	avond
				17:45:00	

10. Zunasche Heide					
Bezoek	datum	van	tot	duur	type
1	26-mrt	6:35:00	8:55:00	2:20:00	zonop
2	22-apr	6:10:00	9:15:00	3:05:00	zonop
3	10-mei	5:20:00	7:30:00	2:10:00	zonop
4	28-mei	5:05:00	8:28:00	3:23:00	zonop
5	19-jun	17:00:00	23:00:00	6:00:00	avond
				16:58:00	

3. Overzicht vastgestelde territoria

3.1 Aantal territoria

In principe is het een SNL-telling, maar SBB wilde graag een brede kartering (BMP-B), waarbij de gebieden op de volgende **100** soorten onderzocht zijn. Hiervan zijn er **33** specifiek voor natte heiden en graslanden zoals op de Zunasche Heide :

In de tabel 2.1.1 met onderzochte soorten is tevens opgenomen of de soort kwalificerend is voor SNL en zo ja, voor welk(e) beheertype(n).

Tabel 3.1.1

euring	Soort		
70	Dodaars		
90	Fuut		
1210	Grote Zilverreiger		
1220	Blauwe Reiger		
1520	Knobbelzwaan		
1610	Grauwe Gans		
1670	Brandgans		
1700	Nijlgans		
1820	Krakeend	SNL	N13.01 Vochtig weidevogelgrasland / N13.01 Vochtig weidevogelgrasland
1840	Wintertaling	SNL	N13.01 Vochtig weidevogelgrasland / N13.01 Vochtig weidevogelgrasland
1860	Wilde Eend		
1910	Zomertaling	SNL	N13.01 Vochtig weidevogelgrasland
1940	Slobeend	SNL	N13.01 Vochtig weidevogelgrasland
2030	Kuifeend	SNL	N13.01 Vochtig weidevogelgrasland
2310	Wespendief	SNL	N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos / N16.01 Droog bos met productie
2670	Havik		
2690	Sperwer		
2870	Buizerd		
3040	Torenvalk		
3100	Boomvalk		
3320	Korhoen	SNL	N06.04 Vochtige heide / N07.01 Droge heide
3670	Patrijs		
3700	Kwartel		
4070	Waterral		
4080	Porseleinhoen		
4210	Kwartelkoning	SNL	N10.01 Nat schraalland / N10.02 Vochtig hooiland
4290	Meerkoet		
4500	Scholekster		
4690	Kleine Plevier		
4700	Bontbekplevier		
4930	Kievit		
5190	Watersnip	SNL	N10.01 Nat schraalland / N10.02 Vochtig hooiland / N13.01 Vochtig weidevogelgrasland

euring	Soort		
5290	Houtsnip		
5320	Grutto	SNL	N10.01 Nat schraalland / N10.02 Vochtig hooiland / N13.01 Vochtig weidevogelgrasland
5410	Wulp	SNL	N06.04 Vochtige heide / N07.01 Droge heide / N13.01 Vochtig weidevogelgrasland
5460	Tureluur	SNL	N10.01 Nat schraalland / N10.02 Vochtig hooiland / N13.01 Vochtig weidevogelgrasland
5560	Oeverloper		
6870	Zomertortel		
7240	Koekoek		
7350	Kerkuil		
7570	Steenuil		
7610	Bosuil		
7670	Ransuil		
7680	Velduil		
7780	Nachtzwaluw		
8310	Ijsvogel		
8480	Draaihals	SNL	N07.01 Droge heide
8560	Groene Specht	SNL	N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos / N16.01 Droog bos met productie / N16.02 Vochtig bos met productie
8630	Zwarte Specht	SNL	N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos / N16.01 Droog bos met productie / N16.02 Vochtig bos met productie
8760	Grote Bonte Specht	SNL	N16.02 Vochtig bos met productie
8830	Middelste Bonte Specht	SNL	N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos / N16.01 Droog bos met productie / N16.02 Vochtig bos met productie
8870	Kleine Bonte Specht	SNL	N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos / N16.01 Droog bos met productie / N16.02 Vochtig bos met productie
9740	Boomleeuwerik	SNL	N07.01 Droge heide / N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos / N16.01 Droog bos met productie / N17.02 Droog hakhout
9760	Veldleeuwerik	SNL	N06.04 Vochtige heide / N07.01 Droge heide / N13.01 Vochtig weidevogelgrasland
10090	Boompieper	SNL	N17.02 Droog hakhout
10110	Graspieper	SNL	N06.04 Vochtige heide / N13.01 Vochtig weidevogelgrasland
10171	Gele Kwikstaart	SNL	N10.01 Nat schraalland / N10.02 Vochtig hooiland / N13.01 Vochtig weidevogelgrasland
10201	Witte Kwikstaart		
11040	Nachtegaal	SNL	N12.06 Ruigteveld / N16.02 Vochtig bos met productie
11060	Blauwborst	SNL	N16.02 Vochtig bos met productie
11220	Gekraagde Roodstaart	SNL	N17.02 Droog hakhout
11370	Paapje	SNL	N06.04 Vochtige heide / N12.06 Ruigteveld
11390	Roodborsttapuit	SNL	N06.04 Vochtige heide / N07.01 Droge heide / N12.06 Ruigteveld
11460	Tapuit	SNL	N07.01 Droge heide
11980	Kramsvogel		
12000	Zanglijster		
12020	Grote Lijster		
12360	Sprinkhaanzanger	SNL	N06.04 Vochtige heide / N12.06 Ruigteveld
12500	Bosrietzanger	SNL	N12.06 Ruigteveld
12510	Kleine Karekiet		
12590	Spotvogel	SNL	N12.06 Ruigteveld
12740	Braamsluiper		

euring	Soort		
12750	Grasmus	SNL	N12.06 Ruigteveld
12760	Tuinfluitier		
12770	Zwartkop		
13080	Fluiter	SNL	N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos / N16.01 Droog bos met productie / N16.02 Vochtig bos met productie
13150	Vuurgoudhaan	SNL	N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos / N16.01 Droog bos met productie / N16.02 Vochtig bos met productie
13350	Grauwe Vliegenvanger		
13490	Bonte Vliegenvanger		
14400	Glanskop		
14420	Matkop	SNL	N16.02 Vochtig bos met productie
14540	Kuifmees		
14790	Boomklever	SNL	N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos / N16.01 Droog bos met productie / N16.02 Vochtig bos met productie
14870	Boomkruiper	SNL	N16.02 Vochtig bos met productie
15080	Wielewaal	SNL	N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos / N16.01 Droog bos met productie / N16.02 Vochtig bos met productie
15150	Grauwe Klauwier	SNL	N06.04 Vochtige heide / N07.01 Droge heide / N12.06 Ruigteveld
15200	Klapekster	SNL	N07.01 Droge heide
15671	Zwarte Kraai		
15720	Raaf	SNL	N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos / N16.01 Droog bos met productie
15820	Spreeuw		
16380	Keep	SNL	N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos / N16.01 Droog bos met productie / N16.02 Vochtig bos met productie
16490	Groenling	SNL	N17.02 Droog hakhout
16530	Putter	SNL	N12.06 Ruigteveld / N17.02 Droog hakhout
16540	Sijs	SNL	N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos / N16.01 Droog bos met productie / N16.02 Vochtig bos met productie
16600	Kneu	SNL	N12.06 Ruigteveld
16660	Kruisbek		
17100	Goudvink		
17170	Appelvink	SNL	N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos / N16.01 Droog bos met productie / N16.02 Vochtig bos met productie
18570	Geelgors	SNL	N06.04 Vochtige heide / N07.01 Droge heide / N12.06 Ruigteveld / N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos / N16.01 Droog bos met productie / N17.02 Droog hakhout
18770	Rietgors		

Niet geteld zijn: ekster, fazant, fitis, houtduif, koolmees, merel, pimpelmees, roodborst, heggenmus, tjiptjaf, vink, gaai en winterkoning.

Hieronder wordt per onderzochte soort en per gebied het aantal vastgestelde territoria met de hoogst vastgestelde broedcode gepresenteerd.

De volgende afkortingen worden gebruikt:

n = aantal vastgestelde territoria

bc = hoogst vastgestelde broedcode (zie bijlage 1 overzicht Sovon Broedcodes)

Gebied	Oppervlakte (ha)
1. Ho = Holterheide	71,1
2. Nu = Numendal	34,3

3. Jo = Jodenbos	127,0
4. Ha = Haarlerberg	169,6
5. Ei = Eindhovensbos	74,6
6. Ri = Rietslenk	91,5
7. No = Noetselerveld	82,3
8. Wo = Wolfsslenk	106,2
9. He = Hexel	70,1
10. Zu = Zunasche Heide	79,0
Totaal	905,7

Figuur 3.1.2 : aantal territoria (n) en hoogste broedcode (bc) per gebied.

Soort	1. Ho		2. Nu		3. Jo		4. Ha		5. Ei		6. Ri		7. No		8. Wo		9. He		10. Zu		
	n	bc	n	bc	n	bc	n	bc	n	bc	n	bc	n	bc	n	bc	n	bc	n	bc	
=SNL																					
Dodaars																				3	5
Fuut																				0	3
Grote Zilverreiger																				0	1
Blauwe Reiger																				0	1
Knobbelzwaan																				1	13
Grauwe Gans																		1	3	5	12
Brandgans																				1	3
Nijlgans																		1	7	1	3
Krakeend																				0	3
Wintertaling																				1	3
Wilde Eend							1	15												8	3
Zomertaling																					
Slobeend																					
Kuifeend																					
Wespendief																					
Havik																					
Sperwer																					
Buizerd																					
Torenvalk	0	1			1	7	0	2	0	1	0	1	0	1	0	3	0	3			
Boomvalk	0	1																		0	1
Korhoen					2	13	1	13													
Patrijs															0	2				1	2
Kwartel																					
Waterral																				3	2
Porseleinhoen																				1	2
Kwartelkoning																					
Meerkoet																				4	3
Scholekster																					
Kleine Plevier																					
Bontbekplevier																				3	1
Kievit																				5	7
Watersnip																				2	1
Houtsnip	2	5	3	3	5	5	4	2	5	2	2	2	2	2	2	7	3	2	1	2	
Grutto																					
Wulp					2	7	0	2					1	2			0	2	0	1	
Tureluur																				0	2
Oeverloper																				0	2

Soort	1. Ho		2. Nu		3. Jo		4. Ha		5. Ei		6. Ri		7. No		8. Wo		9. He		10. Zu	
	n	bc	n	bc	n	bc	n	bc	n	bc	n	bc	n	bc	n	bc	n	bc	n	bc
=SNL																				
Zomertortel																				
Koekoek	1	2			2	2							2	2					1	2
Kerkuil																				
Steenuil																				
Bosuil	1	2					1	2			1	7								
Ransuil							0	1					1	12			0	1		
Velduil																				
Nachtzwaluw	7	2	7	2	4	2	10	2	9	2	7	2	7	2	7	2	6	2		
IJsvogel																			1	7
Draaihals																				
Groene Specht											1	2					3	2		
Zwarte Specht	1	2	0	2			0	2			1	7	1	2						
Grote Bonte Specht	4	5					4	2											4	2
Middelste Bonte Specht																				
Kleine Bonte Specht			0	2							2	7					4	2	3	2
Boomleeuwerik	0	2	1	2	3	2	3	2	8	7	6	2	3	5	1	2	13	2		
Veldleeuwerik					12	2	20	2	1	2	3	14	4	6	3	7	2	2	0	1
Boompieper	17	2	11	2	24	2	34	2	15	7	32	2	25	3	16	14	21	14	8	2
Graspieper			1	2	3	2	1	3	1	2	3	7			0	3	3	2	4	5
Gele Kwikstaart																				
Witte Kwikstaart																			2	1
Nachtegaal																				
Blauwborst																				
Gekraagde Roodstaart	7	2	7	2	6	2	6	2	5	16	4	2	2	2	5	2	9	2	7	2
Paapje																				
Roodborsttapuit	7	12	2	3	18	3	19	2	11	7	13	12	18	12	13	7	23	12	7	5
Tapuit					0	1	0	1	0	1										
Kramsvogel																			0	1
Zanglijster	16	2											0	2					4	2
Grote Lijster	6	2			1	2			1	7	4	7	2	14	1	2	3	3	1	2
Sprinkhaanzanger																			2	2
Bosrietzanger																				
Kleine Karekiet																			1	2

Soort	1. Ho		2. Nu		3. Jo		4. Ha		5. Ei		6. Ri		7. No		8. Wo		9. He		10. Zu		
	n	bc	n	bc	n	bc	n	bc	n	bc	n	bc	n	bc	n	bc	n	bc	n	bc	
=SNL																					
Spotvogel																					
Braamsluiper																	1	2			
Grasmus	3	2			20	12	12	2	6	2	4	7	14	2	9	2	11	2	8	5	
Tuinfluitier																					
Zwartkop	11	2																	8	2	
Fluiter																	0	2			
Vuurgoudhaan															0	2					
Grauwe Vliegenvanger																			1	2	
Bonte Vliegenvanger																	2	2	1	2	
Glanskop			0	2							1	2					2	2			
Matkop																					
Kuifmees			4	2																	
Boomklever	2	2															2	6			
Boomkruiper	2	2			4	2													7	2	
Wielewaal					0	2											2	2	1	2	
Grauwe Klauwier							2	2									2	7			
Klapekster					0	2			0	2			0	2							
Zwarte Kraai							0	3					1	3							
Raaf															0	14	1	7			
Spreeuw																			3	2	
Keep																			0	1	
Groenling											2	2					1	2			
Putter					1	1											3	3	2	3	
Sijs																			0	2	
Kneu	2	2	1	2	10	3	10	3	4	2	3	3	11	5	9	3	16	5	2	2	
Kruisbek			0	2											0	3					
Goudvink	4	2	4	2	1	2	2	2			4	12	1	3	2	2	6	3			
Appelvink			3	2							2	12					2	2	0	1	
Geelgors							2	2	3	2	3	2	3	5	0	2	8	2	5	2	
Rietgors									0	2									9	2	

	1. Ho	2. Nu	3. Jo	4. Ha	5. Ei	6. Ri	7. No	8. Wo	9. He	10. Zu
opper- vlakte (Ha)	71,1	34,3	127,0	169,6	74,6	91,5	82,3	106,2	70,1	79,0

Totaal territoria	20	15	21	23	16	21	20	18	31	52
aantal geldige territoria	17	11	18	17	12	20	17	11	27	40
Aantal SNL territoria	10	9	15	15	11	14	11	11	20	22
Aantal geldige SNL territoria	9	7	12	12	9	14	10	7	18	16

3.2 Totalen Sallandse Heuvelrug

In totaal werden op het heidegebied van de Sallandse Heuvelrug 52 soorten broedvogels vastgesteld. Hiervan kon van 39 soorten een of meer geldige territoria worden vastgesteld.

De verdeling over de telgebieden is als volgt:

Gebied	Aantal soorten vastgesteld	Aantal soorten met geldig territorium	Aantal SNL soorten vastgesteld	Waarvan SNL soorten met geldig territorium
1. Holterheide	21	17	10	9
2. Numendal	16	11	9	7
3. Jodenbos	21	18	15	12
4. Haarlerberg	25	17	15	12
5. Eindhovensbos	17	12	11	9
6. Rietslenk	21	20	14	14
7. Noetselveld	20	17	11	10
8. Wolfsslenk	18	11	11	7
9. Hexel	34	27	20	18
Totaal	49	39	27	24

3.3 Totalen Zunasche Heide

In totaal werden op de Zunasche Heide 52 soorten broedvogels vastgesteld. Hiervan kon van 40 soorten een of meer geldige territoria worden vastgesteld.

Gebied	Aantal soorten vastgesteld	Aantal soorten met geldig territorium	Aantal SNL soorten vastgesteld	Waarvan SNL soorten met geldig territorium
10. Zunasche Heide	52	40	22	16

3.4 Dichtheden (aantal territoria per 100 ha)

Om vergelijkingen tussen gebieden mogelijk te maken en om kwalitatieve uitspraken te kunnen doen over het gebied is de dichtheid (aantal territoria per 100 ha) interessant.

Figuur 2.4

Soort	opper- vlakte (Ha)	1. Ho	2. Nu	3. Jo	4. Ha	5. Ei	6. Ri	7. No	8. Wo	9. He	10. Zu
		71,1	34,3	127,0	169,6	74,6	91,5	82,3	106,2	70,1	79,0
		n/100ha	n/100ha	n/100ha	n/100ha	n/100ha	n/100ha	n/100ha	n/100ha	n/100ha	n/100ha
Dodaars											3,8
Fuut											
Grote Zilverreiger											
Blauwe Reiger											
Knobbelzwaan											1,3
Grauwe Gans										1,4	6,3
Brandgans											1,3
Nijlgans										1,4	1,3
Krakeend											
Wintertaling											1,3
Wilde Eend					0,6						10,1
Zomertaling											
Slobeend											
Kuifeend											
Wespendief											
Havik											
Sperwer											
Buizerd											
Torenvalk				0,8							
Boomvalk											
Korhoen				1,6	0,6						
Patrijs											1,3
Kwartel											
Waterral											3,8
Porseleinhoen											1,3
Kwartelkoning											
Meerkoet											5,1
Scholekster											
Kleine Plevier											
Bontbekplevier											3,8
Kievit											6,3
Watersnip											2,5
Houtsnip		2,8	8,7	3,9	2,4	6,7	2,2	2,4	1,9	4,3	1,3
Grutto											
Wulp				1,6				1,2			
Tureluur											
Oeverloper											
Zomertortel											
Koekoek		1,4		1,6				2,4	0,0	0,0	1,3
Kerkuil											
Steenuil											
Bosuil		1,4			0,6		1,1				
Ransuil								1,2			
Velduil											
Nachtzwaluw		9,8	20,4	3,1	5,9	12,1	7,7	8,5	6,6	8,6	

Soort	opper- vlakte (Ha)	1. Ho	2. Nu	3. Jo	4. Ha	5. Ei	6. Ri	7. No	8. Wo	9. He	10. Zu
		71,1	34,3	127,0	169,6	74,6	91,5	82,3	106,2	70,1	79,0
		n/100ha	n/100ha	n/100ha	n/100ha	n/100ha	n/100ha	n/100ha	n/100ha	n/100ha	n/100ha
IJsvogel											1,3
Draaihals											
Groene Specht							1,1			4,3	
Zwarte Specht		1,4					1,1	1,2			
Grote Bonte Specht		5,6			2,4						5,1
Middelste Bonte Specht											
Kleine Bonte Specht							2,2			5,7	3,8
Boomleeuwerik			2,9	2,4	1,8	10,7	6,6	3,6	0,9	18,5	
Veldleeuwerik				9,4	11,8	1,3	3,3	4,9	2,8	2,9	0,0
Boompieper		23,9	32,1	18,9	20,0	20,1	35,0	30,4	15,1	30,0	10,1
Graspieper			2,9	2,4	0,6	1,3	3,3		0,0	4,3	5,1
Gele Kwikstaart											
Witte Kwikstaart											2,5
Nachtegaal											
Blauwborst											
Gekraagde Roodstaart		9,8	20,4	4,7	3,5	6,7	4,4	2,4	4,7	12,8	8,9
Paapje											
Roodborsttapuit		9,8	5,8	14,2	11,2	14,7	14,2	21,9	12,2	32,8	8,9
Tapuit											
Kramsvogel											
Zanglijster		22,5									5,1
Grote Lijster		8,4		0,8		1,3	4,4	2,4	0,9	4,3	1,3
Sprinkhaanzanger											2,5
Bosrietzanger											
Kleine Karekiet											1,3
Spotvogel											
Braamsluiper										1,4	
Grasmus		4,2		15,7	7,1	8,0	4,4	17,0	8,5	15,7	10,1
Tuinfluit											
Zwartkop		15,5									10,1
Fluiter		0,0									
Vuurgoudhaan											
Grauwe Vliegenvanger										0,0	1,3
Bonte Vliegenvanger										2,9	1,3
Glanskop							1,1			2,9	
Matkop											
Kuifmees			11,7								
Boomklever		2,8								2,9	
Boomkruiper		2,8		3,1							8,9
Wielewaal										2,9	1,3
Grauwe Klauwier					1,2					2,9	
Klapekster											
Zwarte Kraai								1,2			
Raaf										1,4	
Spreeuw											3,8
Keep											
Groenling							2,2			1,4	
Putter				0,8						4,3	2,5
Sijs											
Kneu		2,8	2,9	7,9	5,9	5,4	3,3	13,4	8,5	22,8	2,5
Kruisbek											
Goudvink		5,6	11,7	0,8	1,2		4,4	1,2	1,9	8,6	
Appelvink			8,7				2,2			2,9	
Geelgors					1,2	4,0	3,3	3,6	0,0	11,4	6,3
Rietgors											11,4

4. Discussie

In dit hoofdstuk worden enkele opvallende zaken besproken ten aanzien van de heidesoorten van de Sallandse Heuvelrug (behorend tot de beheertypen N07.01 Droge heide).

4.1 Discussie SH territoria.

SNL

Korhoen	N06.04 Vochtige heide / N07.01 Droge heide
In 1999 nog 23 hanen geteld. In 2016 nog enkele exemplaren resterend, waarschijnlijk allen van Zweedse komaf. Op zowel Jodenbos als Haarlerberg is een nest gevonden. Waarschijnlijk 2-3 kuikens vliegvlug. Te weinig om de populatie overeind te houden. <i>Handelingsperspectief op de heide:</i> niet of nauwelijks. Omgeving (heide-/hoogveen-/agrarisch gebied) geschikter maken zou op termijn kansen kunnen bieden.	

Kwartel	
In 1999 nog in 4 deelgebieden vastgesteld, in 2016 niet waargenomen. Deze soort is echter van jaar op jaar in wisselende aantallen in Nederland. Komt ook in landbouwgebied en of hoogveen voor. <i>Handelingsperspectief op de heide:</i> niet of nauwelijks. Maar goed korhoen-, patrijzen- en fazantenbiotop is ook goed voor kwartels.	

Houtsnip	
Sinds 1999 aan mooie opmars bezig op de Sallandse Heuvelrug. Soort is in 8 van de 9 deelgebieden in dichtheid toegenomen en in 1 gelijk gebleven. Toch lijkt hier een BMP-autocluster-effect op te treden: gevoelsmatig is het aantal aan de te hoge kant.	

Wulp	N06.04 Vochtige heide / N07.01 Droge heide / N13.01 Vochtig weidevogelgrasland
De wulp is sinds 1999 in 2 van de 3 deelgebieden verdwenen en is nieuw op het Noetselerveld. In absolute zin zijn er nog 3 van de 6 territoria over. Daarmee lijkt de soort langzaam van de SH te verdwijnen. We verwachten dat het broedsucces wederom laag is. <i>Handelingsperspectief op de heide:</i> zorg voor openheid en korte vegetatie. Stimuleer bodemleven. Ga verzuring en N-invloed tegen.	

Zomertortel	
De soort is van de heide verdwenen. In 1999 nog vastgesteld in Numendal en op de Holterheide en later nog enkele malen op het Hexel. Soort staat internationaal sterk onder druk. <i>Handelingsperspectief op de heide:</i> niet of nauwelijks.	

Koekoek	
Nieuwe territoria t.o.v. 1999 op Noetselerveld en Jodenbos. Aantal op de Holterheide is gelijk gebleven t.o.v. 1999 en de soort komt niet meer voor in het Numendal. Soort staat internationaal onder druk. <i>Handelingsperspectief op de heide:</i> niet of nauwelijks.	

--

Nachtzwaluw	
<p>De soort doet het uitstekend op de Sallandse Heuvelrug en profiteert optimaal van de beheersmaatregelen (open boomhei, plagstroken, kapvlakten). Dichtheid is in alle negen deelgebieden toegenomen. In 1999 nog 27 territoria, in 2016 64.</p> <p><i>Handelingsperspectief op de heide:</i> continuering bestaand beheer. Soort doet het in Nederland en ook internationaal goed. Mogelijk is er een gunstig klimatologisch effect en zijn de omstandigheden in de overwinteringsgebieden verbeterd.</p>	

Draaihals	N07.01 Droge heide
<p>Soort komt nog niet op de SH voor. In de jaren negentig wel af en toe een exemplaar gezien, maar geen territorium vastgesteld tot en met 2016.</p> <p><i>Handelingsperspectief op de heide:</i> dode bomen (berken!) laten staan en enkele dikke takken horizontaal afzagen.</p>	

Boomleeuwerik	N07.01 Droge heide / N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos / N16.01 Droog bos met productie / N17.02 Droog hakhout
<p>Ten opzichte van 1999 verdwenen van de Holterheide. In dichtheid afgenomen op de Haarerberg, het Jodenbos en in het Numendal. Echter sterk in dichtheid toegenomen op het Eindhovensbos, het Hexel en de Rietslenk. Gelijk of iets toegenomen in de Wolfsslenk resp. het Noetselveld. Toch lijkt ook hier een BMP-autocluster-effect op te treden: gevoelsmatig is het aantal aan de te hoge kant.</p>	

Veldleeuwerik	N06.04 Vochtige heide / N07.01 Droge heide / N13.01 Vochtig weidevogelgrasland
<p>Ten opzichte van 1999 is de soort verdwenen van de Holterheide en uit het Numendal, terwijl de dichtheden afnemen op de Haarerberg, Eindhovensbos en de Wolfsslenk. Iets hogere dichtheden op het Hexel, Noetselveld en Rietslenk t.o.v. 1999 maar daar gaat het om lage absolute aantallen. Op het Jodenbos is de soort in dichtheid toegenomen, vooral dankzij het uitgevoerde maaibeheer op de heide aan de zuidkant.</p> <p><i>Handelingsperspectief op de heide:</i> openheid bewaren of herstellen. Korte vegetatie in stand houden en/of aanbieden.</p>	

Boompieper	N17.02 Droog hakhout
<p>Soort van de overgangen van bos naar hei en die zijn er genoeg. Heeft zich fors ontwikkeld t.o.v. 1999 en is alleen in Numendal en Wolfsslenk in dichtheid achteruit gegaan. Ook hier waarschijnlijk een BMP-autocluster-effect.</p>	

Graspieper	N06.04 Vochtige heide / N13.01 Vochtig weidevogelgrasland
<p>Het aantal graspiepers is traditioneel niet hoog op de SH. Ten opzichte van 1999 is de soort</p>	

in aantal gelijk gebleven, waarbij er een verschuiving plaatsvindt van Haarlerberg, Eindhovensbos en Wolfsslenk (0 in 2016) naar Numendal, Jodenbos en Hexel.
Handelingsperspectief op de heide: openheid bewaren of herstellen. Korte vegetatie in stand houden en/of aanbieden.

Gekraagde Roodstaart	N17.02 Droog hakhout
<p>De soort blijft zich ontwikkelen en maakt gebruik van het gevoerde kapbeleid en open maken van de overgangszones van bos naar hei. Dichtheid op Jodenbos, Rietslenk, Noetselerveld, Wolfsslenk is afgenomen: de laatste jaren is hier weinig in het habitat veranderd. Deze afname wordt echter goed gecompenseerd door toenemende aantallen op het Hexel, Numendal en Holterheide. <u>Handelingsperspectief op de heide</u>: zorgen voor solitaire (dode) bomen in overgangszones bos naar hei.</p>	

Paapje	N06.04 Vochtige heide / N12.06 Ruigteveld
<p>Het paapje komt als broedvogel niet voor op de SH. De soort wordt alleen in kleine aantallen in de trektijd gezien. Het gebied is waarschijnlijk te droog voor deze soort van vochtige heiden, kruidenrijke vochtige schraallanden en graslanden. <u>Handelingsperspectief op de heide</u>: niet of nauwelijks.</p>	

Roodborsttapuit	N06.04 Vochtige heide / N07.01 Droge heide / N12.06 Ruigteveld
<p>De roodborsttapuit profiteert optimaal van het gevoerde heidebeheer, maar ook hier spelen externe factoren een rol, want de soort doet het ook buiten de natuurgebieden weer steeds beter. Hij komt in alle negen deelgebieden voor en is in absolute zin toegenomen van 50 naar 124 territoria. Ook bij deze soort is er zeer waarschijnlijk een BMP-autocluster-effect. De in het algoritme ingebouwde fusieafstand van 200m is hier debet aan. Een waarneming op 201 m wordt onverbiddelijk als nieuw territorium aangemerkt, terwijl je vroeger bij het handmatig clusteren deze bij elkaar zou trekken als een territorium. Sovon gaat voor deze soort vanaf volgend jaar de fusieafstand op 300m zetten en eveneens worden de datumgrenzen aangepast. Dit zal effect hebben op de aantallen (en trend), maar over deze soort hoeven we ons geen zorgen te maken. <u>Handelingsperspectief op de heide</u>: continuering bestaand beheer.</p>	

Tapuit	N07.01 Droge heide
<p>In 1999 konden nog twee territoria worden vastgesteld op de Haarlerberg. De soort wordt nu nog alleen in de trektijd gezien. Waarschijnlijk als gevolg van gebrek aan nestgelegenheid (geen konijnen meer in het centrale heidegebied) en/of onvoldoende voedselaanbod van juiste kwaliteit komt de soort niet meer tot broeden. <u>Handelingsperspectief op de heide</u>: zorg voor openheid en korte vegetatie. Stimuleer bodemleven en insectenrijkdom. Ga verzuring en N-invloed tegen. Leg kunstnesten aan.</p>	

Sprinkhaanzanger	N06.04 Vochtige heide /
------------------	-------------------------

	N12.06 Ruigteveld
Deze soort van de meer vochtige heiden en ruigten werd in het verleden wel zingend gehoord in Wolfsslenk en op de Haarlerberg. Noch in 1991 noch in 2016 kon een territorium worden vastgesteld.	

Grasmus	N12.06 Ruigteveld
Ten opzichte van 1999 komt de soort in 4 nieuwe deelgebieden voor (Holterberg, Rietslenk, Eindhovensbos en Hexel) en is in de overige deelgebieden in dichtheid toegenomen. Hij komt alleen niet in het Numedal voor. Deel uitmakend van dezelfde ecologische groep als roodborsttapuit, nachtzwaluw, kneu en geelgors, gaat het hem op dezelfde wijze voor de wind. <i>Handelingsperspectief op de heide:</i> continuering bestaand beheer.	

Grauwe Klauwier	N06.04 Vochtige heide / N07.01 Droge heide / N12.06 Ruigteveld
Een fraaie nieuwe broedvogel op de SH. Op de Haarlerberg en het Hexel konden 4 territoria worden vastgesteld. Daarnaast zijn er op de naburige Sprengenberg ook 2 territoria gemeld. De soort profiteert van het voorkomen van grote insecten op de heide en van het laten liggen van omgezaagde dennen. <i>Handelingsperspectief op de heide:</i> continuering bestaand beheer.	

Klapekster	N07.01 Droge heide
Deze grote broer van de grauwe klauwier komt als broedvogel niet (meer) voor in Nederland en dus ook niet op de Sallandse Heuvelrug. Het gebied is echter wel geschikt als overwinteringsgebied want elke winter verblijven exemplaren (tot ongeveer 10 stuks) op de heidegebieden. <i>Handelingsperspectief op de heide:</i> continuering bestaand beheer.	

Kneu	N12.06 Ruigteveld
Net als van nachtzwaluw, grasmus, boompieper en roodborsttapuit is het aantal territoria van de kneu op de hei sinds 1999 fors toegenomen. Kwam de soort in 1999 alleen nog maar voor op het Hexel en in de Wolfsslenk, in 2016 heeft hij alle deelgebieden bezet. Het aantal territoria is van 2 naar 57 gestegen. <i>Handelingsperspectief op de heide:</i> continuering bestaand beheer.	

Geelgors	N06.04 Vochtige heide / N07.01 Droge heide / N12.06 Ruigteveld / N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos / N16.01 Droog bos met productie / N17.02 Droog hakhout
<p>Wat biotoopkeuze betreft is de geelgors niet kieskeurig, gezien de veelheid aan habitattypen waarvoor hij kwalificerend is. Toch zit hij graag waar ook andere geelgorzen zitten en kan het dus gebeuren dat, ondanks een toename van 10 in 1999 naar 19 in 2016, er nog in enkele deelgebieden geen geelgorzen werden geteld. De soort komt niet voor op Holterheide, Numendal, Wolfsslenk en Jodenbos. Is op de Haarlerberg iets afgenomen, maar ontwikkelt zich goed op het Hexel en is nieuw in de Rietslenk.</p> <p><i>Handelingsperspectief op de heide:</i> continuering bestaand beheer.</p>	

In figuur 3.1.1 wordt van de boven beschreven soorten het aantal territoria in 2016 t.o.v. 1999 en in figuur 3.1.2 de dichtheid per 100 ha in 2016 t.o.v. 1999 beschreven.

Legenda:

	Soort is t.o.v. 1999 verdwenen
	Soort is t.o.v. 1999 in aantal en/of dichtheid per 100 ha afgenomen
	Soort is t.o.v. 1999 in aantal en/of dichtheid per 100 ha toegenomen
	Soort is t.o.v. 1999 nieuw in een deelgebied
n	Aantal of dichtheid in 2016
n	Aantal of dichtheid in 1999

Fig. 4.1.1 Vergelijking van aantal territoria van enkele karakteristieke heide soorten in 2016 t.o.v. 1999

Soort	1. Ho	1. Ho	2. Nu	2. Nu	3. Jo	3. Jo	4. Ha	4. Ha	5. Ei	5. Ei	6. Ri	6. Ri	7. No	7. No	8. Wo	8. Wo	9. He	9. He			
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
	2016	1999	2016	1999	2016	1999	2016	1999	2016	1999	2016	1999	2016	1999	2016	1999	2016	1999	2016	1999	
Korhoen					1		1													2	23
Kwartel						1		3				1		1						0	6
Houtsnip	2	1	3	3	5	2	4	1	5	1	2	1	2	1	2	1	3	1		28	12
Wulp				1	2	1	0	4					1				0			3	6
Zomertortel		1		2																0	3
Koekoek	1	1		1	2								2							5	2
Nachtzwaluw	7	4	7	4	4	3	10	2	9	4	7	3	7	3	7	2	6	2		64	27
Draaihals																				0	0
Boomleeuwerik	0	2	1	3	3	4	3	4	8	2	6	2	3	2	1	1	13	3		38	23
Veldleeuwerik		12		13	12	10	20	28	1	6	3	1	4	1	3	6	2	1		45	78
Boompieper	17	12	11	13	24	23	34	17	15	13	32	18	25	6	16	20	21	14		195	136
Graspieper			1		3	2	1	5	1	2	3				0	3	3	1		12	13
Gekraagde Roodstaart	7	5	7	6	6	9	6	3	5	5	4	6	2	4	5	5	9	2		51	45
Paapje																				0	0
Roodborsttapuit	7	2	2		18	10	19	8	11	8	13	6	18	2	13	11	23	3		124	50
Tapuit					0		0	2	0											0	2
Sprinkhaanzanger																				0	0
Grasmus	3				20	2	12	1	6		4		14	2	9	5	11			79	10
Grauwe Klauwier							2										2			4	0
Klapekster					0				0				0							0	0
Kneu	2		1		10		10		4		3		11			1	16	1		57	2
Geelgors				2			2	4	3	1	3		3	1	0		8	2		19	10
totaal	46	40	33	48	110	67	124	82	68	42	80	38	92	23	56	55	117	30	726	448	

Fig. 4.1.2 Vergelijking van dichtheden (aantal territoria per 100 ha) van enkele karakteristieke heide soorten in 2016 t.o.v. 1999

Soort	1. Ho		2. Nu		3. Jo		4. Ha		5. Ei		6. Ri		7. No		8. Wo		9. He	
opper- vlakte (Ha)	n/ 100 ha	n/ 100 ha	n/ 100 ha	n/ 100 ha	n/ 100 ha	n/ 100 ha	n/ 100 ha	n/ 100 ha	n/ 100 ha	n/ 100 ha	n/ 100 ha	n/ 100 ha	n/ 100 ha	n/ 100 ha	n/ 100 ha	n/ 100 ha	n/ 100 ha	n/ 100 ha
	2016	1999	2016	1999	2016	1999	2016	1999	2016	1999	2016	1999	2016	1999	2016	1999	2016	1999
Kwartel					0,0	0,8	0,0	1,8			0,0	1,1	0,0	1,2				
Houtsnip	2,8	1,4	8,7	8,7	3,9	1,6	2,4	0,6	6,7	1,3	2,2	1,1	2,4	1,2	1,9	0,9	4,3	1,4
Wulp			0,0	2,9	1,6	0,8	0,0	2,4					1,2	0,0				
Zomertortel	0,0	1,4	0,0	5,8														
Koekoek	1,4	1,4	0,0	2,9	1,6	0,0							2,4	0,0				
Nachtzwaluw	9,8	5,6	20,4	11,7	3,1	2,4	5,9	1,2	12,1	5,4	7,7	3,3	8,5	3,6	6,6	1,9	8,6	2,9
Boomleeuwerik	0,0	2,8	2,9	8,7	2,4	3,1	1,8	2,4	10,7	2,7	6,6	2,2	3,6	2,4	0,9	0,9	18,5	4,3
Veldleeuwerik	0,0	16,9	0,0	37,9	9,4	7,9	11,8	16,5	1,3	8,0	3,3	1,1	4,9	1,2	2,8	5,6	2,9	1,4
Boompieper	23,9	16,9	32,1	37,9	18,9	18,1	20,0	10,0	20,1	17,4	35,0	19,7	30,4	7,3	15,1	18,8	30,0	20,0
Graspieper			2,9	0,0	2,4	1,6	0,6	2,9	1,3	2,7	3,3	0,0			0,0	2,8	4,3	1,4
Gekraagde Roodstaart	9,8	7,0	20,4	17,5	4,7	7,1	3,5	1,8	6,7	6,7	4,4	6,6	2,4	4,9	4,7	4,7	12,8	2,9
Paapje																		
Roodborsttapuit	9,8	2,8	5,8	0,0	14,2	7,9	11,2	4,7	14,7	10,7	14,2	6,6	21,9	2,4	12,2	10,4	32,8	4,3
Tapuit							0,0	1,2										
Sprinkhaanzanger																		
Grasmus	4,2	0,0			15,7	1,6	7,1	0,6	8,0	0,0	4,4	0,0	17,0	2,4	8,5	4,7	15,7	0,0
Grauwe Klauwier							1,2	0,0									2,9	0,0
Klapekster																		
Kneu	2,8	0,0	2,9	0,0	7,9	0,0	5,9	0,0	5,4	0,0	3,3	0,0	13,4	0,0	8,5	0,9	22,8	1,4
Geelgors							1,2	2,4	4,0	1,3	3,3	0,0	3,6	1,2			11,4	2,9
	64,7	56,3	96,2	139,9	85,8	52,8	72,5	48,3	91,2	56,3	87,4	41,5	111,8	27,9	52,7	51,8	166,9	42,8
Index	115	100	69	100	163	100	150	100	162	100	211	100	400	100	102	100	390	100

4.2 Discussie Zunasche Heide territoria.

Dit jaar is ook de Zunasche Heide op broedvogels onderzocht. Omdat het gebied de laatste twee jaar vrijwel volledig op de schop is gegaan, ontbreekt referentie materiaal. We hebben hier met een nulmeting de aanzet voor een reeks gegeven met de bedoeling om over 3 resp. 6 jaar deze voort te zetten.

Bij de volgende soorten willen we graag enkele opmerkingen plaatsen:

Watervogels	
De aangelegde zoetwatermeren bieden nu al broedgelegenheid voor dodaars (3 terr.), wintertaling, fuut, knobbelzwaan en grauwe gans. Tot nu toe ontbreken nog krakeend, zomertaling, kuifeend en slobbeend, maar deze soorten verschijnen hopelijk de komende jaren.	

Reigers	
Tijdens elke ronde waren grote zilvereigers en blauwe reigers aanwezig. De soorten zijn met de laagste broedcode vastgesteld en er konden geen territoria worden vastgesteld. Het is goed mogelijk dat op de wat langere termijn hier broedkolonies van een of beide reigersoorten ontstaan.	

Rallen	
De meerkoet vestigt zich doorgaans snel als zich nieuw broedgebied aandient. Er werden 4 territoria vastgesteld. Bijzonder is dat er ondertussen al 3 territoria van de waterral zijn en helemaal bijzonder is het voorkomen van een territorium van het porseleinhoen. Of die laatste een blijvertje is, moet worden afgewacht. Deze soort heeft het dit jaar als gevolg van het natte voorjaar vooral goed gedaan buiten de reguliere broedgebieden langs de grote rivieren. Het gebied heeft potentie voor de kwartelkoning. Deze soort kwam dit jaar in lage aantallen in Nederland voor, wel werd een roepend exemplaar gehoord langs de Regge, een paar kilometer naar het oosten.	

Bontbekplevier	
<p>Vanwege de aanwezigheid van drie individuen op 19 juni konden, dankzij de BMP-autoclusterregel, drie territoria van de bontbekplevier vastgesteld, weliswaar met de allerlaagste broedcode en het is ook niet waarschijnlijk dat de soort hier tot broeden komt. Het ging waarschijnlijk om late, of heel vroeg doortrekkende beesten.</p>	

Watersnip	
<p>Twee vastgestelde territoria van deze soort, maar helaas met een lage broedcode. Toch is de verwachting dat de soort zich hier de komende jaren als broedvogel zal vestigen.</p>	

Weidevogels	
<p>Helaas werden geen territoria van grutto, wulp en Tureluur vastgesteld. De kievit komt broedend voor (5 territoria). Het gebied is echter geschikt voor weidevogels en hopelijk gaan we ze de komende jaren hier ook broedend zien.</p>	

Veldleeuwerik	
<p>Ook nog geen territorium van de veldleeuwerik tot nu toe. Deze soort, die tegenwoordig alleen nog in dit soort gebieden voorkomt, gaat zich hopelijk ook op de Zunasche Heide vestigen.</p>	

Overige soorten	
<p>Bijzonder was de waarneming van een <u>kramsvogel</u> tijdens het eerste veldbezoek. Helaas kon geen geldig territorium worden vastgesteld (broedcode 1). Leuk was het territorium van een <u>ijsvogel</u> in de zuidoosthoek van het gebied. De kwelslootjes in de buurt en het ondiepe open water bieden volop vismogelijkheden. Grote (4 territoria) en kleine (3 territoria) bonte specht vinden hier goed broedbiotoop. Tijdens het maken van een geluidsopname van een roepende waterral, zong er een <u>wielewaal</u> luid door heen. Dus ook van deze schaarse soort kon een territorium worden vastgesteld.</p>	

Bijlagen:

1. Overzicht Sovon-broedcodes
2. Veldkaarten (10x)
3. Excelsheet Totalen per bezoek en territoria (10x)
4. Territoriumkaarten luchtfoto per gebied (10x)
5. GIS-bestanden per gebied (10x)

Bijlage 1 Sovon Broedcodes; criteria van broedzekerheid

Code	Omschrijving
0	Waarneming van een volwassen individu buiten de datumgrenzen in mogelijke broedbiotoop, zonder aanwijzing omtrent broeden.
1	Waarneming van een volwassen individu tussen de datumgrenzen in mogelijke broedbiotoop, zonder aanwijzing omtrent broeden.
2	Eenmalige waarneming tussen de datumgrenzen van zingend of baltsend individu in geschikt broedbiotoop.
3	Waarneming tussen de datumgrenzen van een paar in geschikt broedbiotoop.
4	Territoriumgedrag (zang, gevechten e.d.) op dezelfde plaats vastgesteld, op tenminste 2 dagen die minimaal 10 dagen uit elkaar liggen.
5	Baltsend paar (ook paring) tussen de datumgrenzen in geschikte broedbiotoop. Het voeren van een wijfje door het mannetje moet eveneens met code 5 worden aangegeven.
6	Bezoek van vogel aan een waarschijnlijke nestplaats, zoals Huismus die onder dakpannen kruipt.
7	Angstkreten of ander gedrag (alarmeren), dat wijst op aanwezigheid van een nest of jongen. Houd er echter rekening mee dat alarmeren lang niet altijd duidt op een broedgeval. Veel vogels alarmeren ook wanneer ze niet broeden. Let daarom speciaal op of de vogel aan een bepaalde plaats is gebonden.
8	Vogel met broedvlekken (niet altijd een betrouwbare aanwijzing voor een broedgeval ter plaatse).
9	Transport van nestmateriaal, nestbouw of uithakken/graven van nestholte.
10	Afleidingsgedrag. De vogel doet alsof hij verlamd of gewond is, en lokt zo de waarnemer weg van het nest. Afleidingsgedrag komt vooral voor bij soorten die in open terreinen broeden, zoals eenden, steltlopers en een enkele zangvogel, zoals Rietgors.
11	Pas gebruikt nest of eierschalen.
12	Pas uitgevlogen jongen van nestblijvers of uitgelopen donsjongen van nestvlieders. Deze code moet uiterst zorgvuldig worden gehanteerd. Soorten als sterns, meeuwen, zwaluwen, Roek, Spreeuw, Kruisbek, Sijs en Kleine Barmsijs kunnen met hun vliegvlugge jongen grote afstanden afleggen. De jongen worden dan soms nog door de ouders gevoerd. Let daarom uitsluitend op jongen die niet of nauwelijks kunnen vliegen.
13	Gebruikt nest met onbekende inhoud. Bezoek door ouders aan een nest waarvan de inhoud niet kan worden vastgesteld, of waarneming van broedende vogel. Deze code is onder meer bedoeld voor in kolonies broedende vogels zoals Roek en Oeverwaluw.
14	Transport voedsel of ontlasting. Transport van ontlastingpakketjes van of voedsel voor de jongen is voor de meeste zangvogels een bruikbare code. Bedenk echter dat meeuwen, roofvogels en sommige andere soorten hun jongen nog lang na het uitvliegen voeren (zie ook code 12) terwijl sterns en IJsvogel soms lange voedselvluchten maken, en dus best met voedsel buiten het broedgebied kunnen worden waargenomen. Het voeren van een wijfje door het mannetje moet met code 5 worden aangegeven.
15	Nest met eieren.
16	Nest met jongen gezien, of de jongen in het nest gehoord.